

Szuromi Pál

Parafrázis, parabola, paradigma, parakmé Vén Zoltán grafikusművészről

Hogy mi minden össze nem gyűlik életünk egyre terebélyesebbé váló, képletes hátizsákjában, azt szinte el sem bírjuk képzelni. A bőség, a zsúfoltság zavara egyszerűen leblokkol bennünket. Nem így a jubiláló, 70 esztendő Vén Zoltán grafikusművészt. Ő annyi-annyi érdekes meg érdektelen tárgyjal málházta fel az egyik grafikáján szereplő, személyes vonatú Lótót, hogy akaratlanul is kedvünk támad leltározni. Igen,

ha beletekintünk grafikai lapjaiba, korsókkal, lábasokkal, demizsonokkal, zeneszerszámmal, táskarádióval vagy vekkerórával szembesülünk. Csak még a dolgok felénél sem járunk. Világosan látjuk azonban: a hagyományos és jóléti tárgyak irdatlan tömkelege jóformán agyonnyomja józanabb, elevenebb életvitelünket. Ezzel aztán a művész félig-meddig lebeszél bennünket, hogy túlon túl sokat foglalkozzunk ízesen burjánzó materiális, tárgyi motívumaival. Inkább vegyük észre: őt mindenekelőtt az emberi létezés historikus és kortársi talányai foglalkoztatják. Jorge Semprunnel együtt ő is azt tartja: „Embereknek van a legnagyobb súlya életedben, embereknek, akiket ismertél.”

Úgyhogy nem könnyű ilyenkor szavakat találni, jubilálni. Pedig mindenképp érdemes megjegyezni: a hazai képzőművészetben aligha akad olyan szerző, akinek oly sok motívikus ismerőse, rokona lenne a historikus és korszerű kultúra áramkörében, mint épp Vén Zoltánnak. Neki Káin, Szent Ferenc vagy az Evangélisták kultikus példázata ugyanúgy érdekes, tanulságos, mint I. Gyula pápa, Goethe vagy Magritte rendhagyó és kimagasló személyisége. Egészében azért úgy tűnik: a művész az ókori, középkori és a reneszánsz kultúra örökségéhez vonzódná leginkább. Alighanem ez is beleszól, hogy rézkarcainak, grafikáinak többségét egy rendkívül mives,

alapos és dürieri plaszticitású előadás járja át. Amivel valójában a hagyományos formai szépségek mellé teszi le voksát. Más kérdés, hogy itt a szkeptikus, ironikus és parabolikus nézőszög egyre-másra felborzolja a klasszikus veretű, harmonikus végkifejletet. Nála a szépséges, győzedelmes Judith – aki levágott férfitestét „tálalva” állít elének - nem csupán uralkodónak, hanem épp szolgálónak is érezheti önmagát.

Akárha egy historikus bázisú korszerű grafikussal lenne dolgunk.

De konkrétan honnan származik ez a lefegyverző erejű, tüzetes fogalmazásmód? Nos, Vén Zoltán fiatal fejjel mintegy tíz évet töltött el a Pénzjegynyomda tervező részlegében. Az itteni részlet gazdag, igényes munkálkodás, továbbá a szélesebb körű, historikus látásmód voltaképp egy életre nyomot hagyott művészi észjárásában. Mindenesetre az alkotó kivételes szakmai felkészültségét és termékeny fantáziáját jelzi, hogy idővel a kisgrafika területén nemzetközi rangot vívott ki magának. Főként az olaszok respektálták szuggesztív ex libriseit, bár műveivel az Egyesült Államokban is érdemi becsületet szerzett. Ezek után nem nehéz belátnunk, hogy a Lótó fölött sorjázó magasságos kénköves fényeső valóságos tartalmat hordoz.

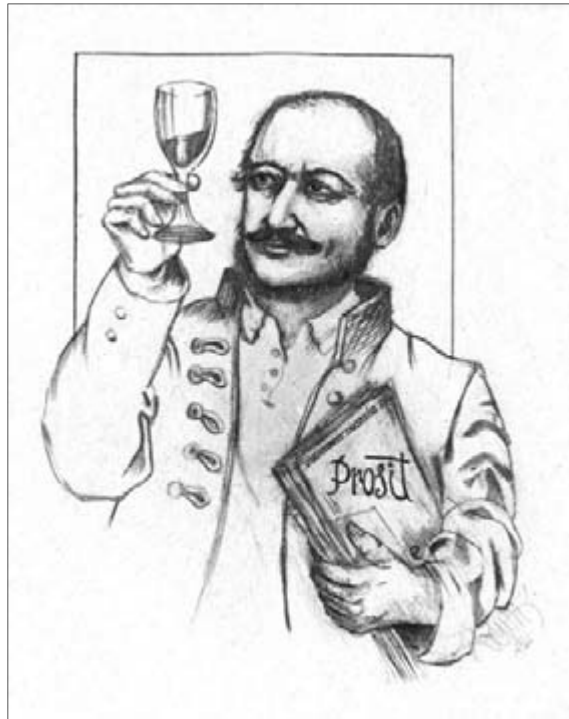
Látszatra egy szabadon csapongó, már-már kötetlen szellemű rajzolóval találkozunk az érdeklődő. Aki a kisméretű kompozíciók után a szuverén természetű, nagyobb léptékű munkákat is nyilvánvalóan felvállalta. Csakhogy Vén Zoltán pályafutásánál bonyolultabbnak, rögzösbnek, emberpróbálóbbnak kell elképzelnünk. Igaz, a különféle megbízásokhoz, megrendelésekhez bizonyos szakmai, anyagi elismerés társult, ám ez csak a dolgok egyik oldala. Hisz másfelől mégiscsak némileg alkalmazkodnia kellett mecénásai elvárásaihoz. Ebből gondolom, hogy e szorgos, intellektuális alkotó pályáját mindenekelőtt a formszigorítások és formalizálások, az oldások és kötések dialektikus, feszültségteli láncolata határozta meg.

Mégis azt látjuk: nála a világszemléleti, stiláris

bakugrások majdhogynem idegenek. Konzekvens, egylényegű grafikus. Habár egynéhány művével Vén Zoltán is meggyőzően bizonyítja: igazában ő is képes a vázaltszerűen könnyed, esszenciális vagy sodrásos, analitikus komponálásra. Elég itt csak a bravúros, szürreális ötvözetű Tatjana levelére utalnom. Mert ezúttal a léptékváltásokkal tűzdelt egyiptomi képrendszeréppügy helyet kér magának, mint a nyelvi, fogalmi szimbiózis. Ez az izgalmasan összetett, helycserés és többrétegű előadás különben töviről-hegyire átjárja az alkotó munkásságát. Itt a különféle idő- és szemléleti síkok hol ötletszerűen, hol törvényszerűen összeboronálódnak. Olyan ez, akárha egy sosem látott emberi színjáték, egy talányos világszínház bontakozna ki előttünk. Ahol nem is annyira a földrajzi, térbeli dimenziók a perdöntők. Elvégre nekünk mégiscsak az idő szédületes sodrásában kellene valami igazi otthonosságot lelnünk. És csakugyan: itt a görögök által ránk testált síró és nevető álarcpáros is nyugodtan élvehetjük.

Sírni és nevetni? Megrendülni és feloldódni? Ami azt illeti: Vén Zoltán kiváló méltatói mintha a k nagyobb hangsúlyt fektettek volna e művészet ironikus, groteszk és parabolikus arculatára. Akárha egy meglehetősen cinikus, mindenen röhögő mesterrel lenne dolgunk. Holott szó sincs erről. A manierizmus korától van tudomásunk arról, hogy az igazi jellemtragédia és a paradox jelenségek humoros, komikus megközelítése korántsem tekinthető szöges, kibékíthetetlen ellentétnek. Inkább egy felfogásbeli átjárásról, rokonságról beszélhetünk. Don Quijotét is feltétlenül szeretjük, tiszteljük, még ha alkalomadtán hadat is üzent a fenyegető szelmalmoknak. Ezt a különös dualitást egyébként a jelenlegi műveknél is csak-csak felfedezhetjük. Lehet ugyan: a Grimm mese illusztrációja telis-tele van fantasztikus, mitikus motívumokkal, ámde a mese, a játékosság gyökereinél is a halál démonaival, a rémisztő koponyacsontokkal kell szembenéznünk. Amint a humor, a nevetés szerepét is végső soron az emberi végesség kivédhetetlen mozzanatában jelölhetjük meg.

Végesség és örökkévalóság? Magasztosság és alávalóság? Áldozatvállalás és felelőtlenség? Felszikkázó remények és lehangoló melankóliák? Vagy hedonista, erotikus öröme és racionális csömörök. Tudjuk: a keresztény és polgári kultúra kincsházában majd minden emberi minőségnek megvannak az autentikus képviselői, védőszentjei. Ahogy ezt Vén Zoltán termékeny munkásságában is bőven tetten érhetjük. Más lapra tartozik, hogy a művész egyre-másra megkérdőjelezi, megmosolyogja a naiv, fenséges, heroikus és tökéletesnek tűnő humanisztikus elképzeléseket. Ő inkább egy kedves, derűs, emberléptékű világ elkötelezettje. Nem csoda így, ha nála a daliás testű, kérkedő Exhibicionista némileg Polükleitosz Lándzsavívójével szinkronizál. A titokzatos, nagyszerű atyamester, E. S. urunk pedig irigylésre méltó, kerekded popsiját mutatja felénk.

Hogy mennyi-mennyi formai, jelképi eszköze van az alkotónak e tragikomikus létformák közvetítésére, azt egy rövid áttekintésben képtelenség elmondani. Az a legkevesebb, hogy a kentaur-lények vagy a sátáni, ördögi árnyképek is alkalmanként helyet kérnek maguknak. Sőt itt az emberi meg állati teremtmények bizonyos formai, szellemi rokonság hordozói, időnként épp az utóbbiak javára. Ez pedig annyit tesz: Vén Zoltán művészetében a tematikai, gondolat sugallatoknak perdöntő szerepük van. Nem véletlen például, hogy legutóbbi tárlatának (Duna Galéria, Budapest) meghívóján a parabola mellett a parakmé fogalma is megjelenik. Ami igazában a törzsfajlódé hanyatló szakaszára utal. Arra, hogy a kultikus időkben Jóisten árasztotta el a földet végtelen vízőzönnel, manapság pedig az emberi mohóság és telhetetlenség nyomán hasonló vészhelyzeteket kell egyre-másra átélnünk. A mostanában készült Noé-lapok szellemes kavalkádja – nem is szólva most egyéb műveiről – tehát bizonyos aktualitással rendelkezik. Mintha őseredet természetünk, mentalitásunk lényegében egy jottányit sem változott volna a hosszú évezredek során. Ezen kesereghetünk, nevetünk is, majdhogynem mindegy Annyi azonban bizonyos: Vén Zoltán többrétegű, fergeteges világképében édeskeves helye van a csalóka illúzióknak, tétlen csodavárásnak. Etikus, igazmondó mester. A neves jubileumi alkalmából (is!) töretlen alkotó kedvet és éles szemmel megfigyelt (megrajzolt), idegborzoló témákat kívánunk neki.